

DE BOKKENRIJDERS

Analyse van 'ZE REDEN BIJ NACHT: De
mysterieuze gruwelhistorie van de
bokkenrijders'

Maartje Hemer
Geschiedenis 2

Inhoudsopgave

Inleiding	1
De persoonlijke achtergrond van de auteur: Ben Lindekens	2
De maatschappelijke context waarbinnen de auteur- onderzoeker zijn onderzoek verrichtte3	
De keuzes die een onderzoeker, bewust en of onbewust, heeft gemaakt ten aanzien van het onderzoeksproces en het onderzoeksobject.....	8
Het discours waarvan de auteur-onderzoeker, bewust of onbewust, onderdeel is gaan uitmaken.	12
Conclusie.....	13
Bronnenlijst.....	16

Inleiding

“De mens weet alles van alles, maar wat weet de mens ten slotte van de mens?”

(Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 239)

Dit citaat is de laatste zin uit ‘Ze reden bij nacht: de mysterieuze gruwelhistorie van de bokkenrijders’. Het is een zin die naar mijn mening heel goed past bij het verschijnsel van de Bokkenrijders. Er is bij onderzoekers namelijk geen consensus over wat het verschijnsel Bokkenrijders precies inhoudt. Het is lastig om de gedachtegang te verklaren van de mensen die zich bij de bende aansloten of de acties van de bende zelf. Je kunt niet met zekerheid zeggen wat er in hun hoofden omging en het bronmateriaal dat schaars is laat verschillende invalshoeken toe. Zo zijn er veel verschillende interpretaties van de roversbende die het Zuid-Limburg van de 18^e eeuw onveilig maakte. Waren het misdadigers? Slachtoffers van een repressief systeem? Robin Hoods? Enkel mythische figuren in volksverhalen? Vroege revolutionairen? Een georganiseerde groep mannen en vrouwen die snakte naar geweld? Of waren de Bokkenrijders totaal iets anders? Dit zijn ook vragen die Ben Lindekens stelt en probeert te beantwoorden in zijn boek ‘Ze reden bij nacht: de mysterieuze gruwelhistorie van de bokkenrijders’.

Hij stelt ze tussen de anekdotes door aan de lezer om hem/haar aan het denken te zetten. Ook wil hij sommige vragen graag zelf beantwoorden om een mogelijke verklaring voor het verschijnsel Bokkenrijders te geven. In zijn boek heeft hij ook gekozen voor het bespreken van specifieke gebeurtenissen die typische kenmerken van het verschijnsel illustreren. Het verschijnsel Bokkenrijders “zegt je dadelijk iets, het doet je iets van binnenuit, je voelt het aan als onaards en dreigend. Het kost niemand moeite om het met ‘duyvelbenders’ te associëren”¹. Dat is zoals Lindekens het fenomeen Bokkenrijders omschrijft op pagina 140 in zijn boek. Ondanks dit ‘vooordeel’ gaat het in ‘Ze reden bij nacht’ niet om de kwaadaardigheid en misdadigheid van de bende, maar juist over de achtergrond die vaak vergeten wordt. Voor HDR2 heb ik onderzoek gedaan naar de standplaatsgebondenheid van Ben Lindekens, door een analyse te maken van zijn boek ‘Ze reden bij nacht: de mysterieuze gruwelhistorie van de bokkenrijders’. Om de standplaatsgebondenheid van de auteur te onderzoeken, heb ik eerst gekeken naar zijn persoonlijke achtergrond. Vervolgens ben ik onderzoek gaan doen naar de maatschappelijke context waarbinnen hij zijn onderzoek verrichtte. Ook ben ik in het boek op zoek gegaan naar de keuzes die Lindekens als onderzoeker, bewust en/of onbewust heeft gemaakt ten aanzien van het onderzoeksproces en het onderzoeksobject. Als laatste heb ik gekeken naar het discours waarvan hij, bewust of onbewust, onderdeel is gaan uitmaken.

De hierboven genoemde onderwerpen komen in dit onderzoek aan bod om een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van de standplaatsgebondenheid van de auteur en de gevolgen daarvan voor zijn bevindingen.

¹ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 140

De persoonlijke achtergrond van de auteur: Ben Lindekens

Omdat de standplaatsgebondenheid van de auteur onderzocht wordt, zal ik beginnen met een definiëring van het begrip. Standplaatsgebondenheid houdt in dat elk individu een kind is van zijn/haar tijd en cultuur. Elke persoon heeft een specifieke levensgeschiedenis die hem/haar tot een uniek individu vormt. Factoren die hier een rol in spelen zijn bijvoorbeeld de opvoeding, de identiteit, de godsdienst, het beroep en de opleiding die iemand gevolgd heeft. Bij geschiedschrijving is het belangrijk om je te verplaatsen in de omstandigheden van de mensen uit eerdere tijden. De standplaatsgebondenheid van jezelf kan dit verplaatsen lastig maken. Je kennis en opvattingen kunnen daarbij een barrière vormen. Om een indruk te verkrijgen van de standplaatsgebondenheid van een persoon, moet je zijn of haar achtergrond onderzoeken; je plaatst diegene in de maatschappelijke context waarin hij functioneert en die hem bij zijn onderzoekswerk beïnvloedt.

Bij Ben Lindekens is de achtergrond lastig vast te stellen. Het is apart hoe iemand die verschillende boeken heeft geschreven, journalist was, een van de eerste sciencefictionverhalen binnen het Nederlands taalgebied heeft geschreven, kunsthistorische bijdragen heeft geleverd aan verschillende bladen, zo kan verdwijnen in de geschiedenis. Hierin zien we parallellen met de Bokkenrijders. Een bende die in hun eigen tijd (18^e eeuw) veel invloed heeft gehad in de eigen streek, maar daarna in de 'grote' geschiedenis verdwenen is. Zo zit het ook met Ben Lindekens. Maar, ondanks de geringe informatie op het internet kun je toch iets vinden over de achtergrond van deze 'in de geschiedenis verdwenen' man.

Ben Lindekens is in Antwerpen geboren in 1918 en overleed op 10 augustus 1987 aan kanker.² Hij groeide op in een tijd van crisis, het opkomende fascisme, de doorbraak van het communisme en de Tweede Wereldoorlog. Dit alles zal invloed hebben gehad op Lindekens. Hij was journalist en debuteerde in Belgische literaire werken met onder meer een van de eerste sciencefictionverhalen uit het Nederlands taalgebied. Hij schreef literaire en kunsthistorische bijdragen in verschillende bladen, onder andere over geschiedenis, archeologie en alchemie. Ook was hij medewerker bij het tijdschrift Bres.³

Als we kijken naar dit tijdschrift waar Ben Lindekens aan heeft meegewerkt, kunnen we ook iets meer over zijn achtergrond te weten komen. Bres werd in 1965 opgericht en was het eerste tijdschrift voor 'andersdenkenden'. In dit tijdschrift werd een totaal ander beeld getoond van de wereld en de mensheid dan wat men in de schoolbanken voorgeschoteld werd. Rond 1960 -1970 waren mensen steeds meer bereid om zich open te stellen voor andere gedachten en mogelijkheden. Deze mogelijkheden hadden te maken met het wereldbeeld, bewustwording en spiritualiteit.⁴

Lindekens begon met schrijven voor Bres doordat hij onder invloed van een vriend van hem stond, namelijk Hubert Lampo. Hubert Lampo heeft een erg bewogen leven gehad. Omdat ik in dit onderzoek kijk naar Ben Lindekens en niet naar Hubert Lampo, zal ik me hier alleen richten op onderdelen die mogelijk belangrijk waren voor de achtergrond van Ben Lindekens. Lampo was een van de grondleggers van het

² <https://www.komoptegenkanker.be/blog/ik-ben-trots-op-waar-we-nu-staan>

³ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', achterkant.

⁴ <http://www.bresmagazine.nl/historie.php>, 2014

zogenaamde magisch-realisme. De realistische kant beschrijft een eigentijdse, alledaagse werkelijkheid die voor de lezer herkenbaar is. Bij de magische kant wordt verwezen naar het bovenzinnelijke, niet-werkelijke en niet wetenschappelijk verklaarbare. Voorbeelden van deze magische kant zijn; fantastische personages, bovennatuurlijke wezens, bovenmenselijke krachten, wonderen, het doorbreken van de normale ruimte en tijd. Wat typerend is voor het magisch-realisme is dat de magische aspecten zomaar worden opgenomen in de gepresenteerde werkelijkheid. Het natuurlijke en het bovennatuurlijke raken met elkaar vervlochten.⁵

Het is waarschijnlijk dat Lampo Lindekens beïnvloed heeft met zijn ideeën. Als je kijkt naar Lindekens interpretatie van de Bokkenrijders, kun je het magisch-realisme hierin ook terugvinden. De magische aspecten worden zomaar opgenomen in de gepresenteerde werkelijkheid, kijk maar naar de bokkenvlucht of de 'gekkigheid' (zoals Lindekens het noemt) die de mensen bekennen onder tortuur. Misschien dat het magisch-realisme een stimulans vormde om onderzoek naar de Bokkenrijders te doen?

Het tweede punt is dat Lampo sociaaldemocratisch was, een politieke overtuiging die we ook terugzien bij de dochter van Ben Lindekens. Zou Ben Lindekens ook sociaaldemocratisch geweest zijn? In 'Ze reden bij nacht' zijn aanwijzingen te vinden die daarop wijzen. Zo zegt hij dat hij zich kan vinden in de visie van de Franse historicus Michelet (deze leefde ten tijde van de romantiek) toen deze de zwarte mis omschreef als een rebellie van lijfeigenen tegen de kerk.⁶ Dat was een uitloei van de ongelijkheid in de samenleving. Ook schrijft hij dat het bokkenrijden mogelijk een vorm van verzet was van de onderlaag (de armen, minder ontwikkelden, zij die vrijwel geen deel hadden aan de samenleving).⁷ Daarnaast zegt hij in de krant 'De Stem'; "Tot een revolutie is het nooit gekomen, maar voor mij is het wel duidelijk dat de Bokkenrijders een opstandige beweging vormden, zowel tegen de heersende religie - vandaar hun ver doorgedrongen hekserij en ketterijen- als tegen de wereldlijke macht die het volk opzadelde met zware verplichtingen tegenover kleine landpotentaten als graven en baronnen".⁸

De maatschappelijke context waarbinnen de auteur-onderzoeker zijn onderzoek verrichtte

Wanneer de standplaatsgebondenheid van een auteur onderzocht wordt, moet er ook rekening gehouden worden met de historische context van het historisch fenomeen waar de auteur over schrijft én waarbinnen hijzelf functioneert. Historische context houdt in dat de geografische, politieke, historische en culturele omgeving van een gebeurtenis in beeld wordt gebracht en dat het bronnenmateriaal vanuit die achtergrond geïnterpreteerd moet worden. Belangrijke instrumenten om de context vorm te geven, kunnen sociaaleconomisch, sociaalpolitiek en sociaal-cultureel van aard zijn. Contextualiseren vereist veel kennis van een gebeurtenis, verschijnsel of

⁵ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Magisch_realisme_\(literatuur\)#Het_magische_en_realistische](https://nl.wikipedia.org/wiki/Magisch_realisme_(literatuur)#Het_magische_en_realistische)

⁶ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', pagina 176

⁷ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', pagina 237.

⁸ <https://krantenbankzeeland.nl/issue/stm/1974-06-15/edition/null/page/20?query=ben%20lindekens>, 15 juni, 1974, pagina 20

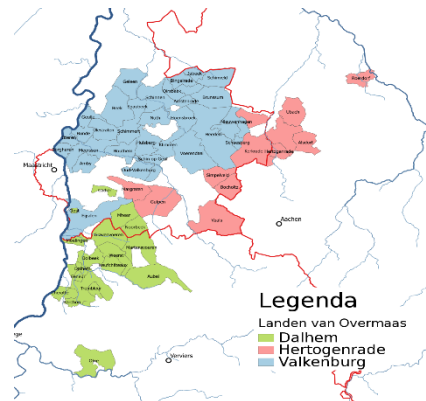
periode bij een auteur. Ook is contextualiseren belangrijk bij het betekenisgeven aan het verleden.⁹

Het historisch verschijnsel dat Ben Lindekens in zijn boek in beeld wil brengen zijn de Bokkenrijders. Dit waren achttiende-eeuwse dieven, criminelen, rovers, moordenaars, Robin Hoods, revolutionairen (wat het precies waren is niet bekend) die volgens de legende op bokken vlogen. Ze zouden opereren in een regio waar het hertogdom Limburg, de Landen van Overmaas en het graafschap Loon, een gebied in het huidige Zuid-Limburg onder vielen.¹⁰ In deze gebieden deden ook volksverhalen de ronde over de ‘duivelse’ bende. Wat maakte deze ‘duivelse’ bende zo interessant dat Lindekens hier onderzoek naar wilde doen? En hoe contextualiseert de auteur deze in zijn boek?

Ben Lindekens wilde in eerste instantie geen onderzoek doen naar de Bokkenrijders vanwege hun folkloristische uitstraling. *“Zo heb ik de indruk dat ik het niet ben die de Bokkenrijders ontdekte, maar dat zij zich aan mij zijn blijven opdringen totdat ik toegaf.”*¹¹ Het opdringerige van de Bokkenrijders bleef enkele jaren in toenemende mate aanhouden. Na zijn reportages ‘Met pen en camera’ werd de greep van de Bokkenrijders op hem sterker. Ben Lindekens kwam steeds meer in aanraking met Bokkenrijdersverhalen en begon hier voorzichtig vragen over te stellen aan de Limburgse dorpsbewoners. Door deze vragen vergaarde hij informatie over drossaard Clercx, executies en persoonlijke verhalen over bendeleden.

De Bokkenrijders bleven echter een duistere schim totdat hij op 3 juni 1970 het boek ‘De bokkenrijders te Wellen en omliggende dorpen’ door dr. J. Michiels uit 1947 onder ogen kreeg. Het werd Lindekens duidelijk dat het niet alleen ging om folklore over rovers en plundersaars, maar dat er andere beweegredenen verscholen gingen achter de acties van de bende. Deze diepere impulsen wilde Lindekens onderzoeken.

Het onderzoek naar de Bokkenrijders leek een gesloten boek, maar Lindekens “acht het echter tijd om de dossiers opnieuw open te slaan, met aandacht voor details die in vroegere decennia misschien door de zeef zijn gevallen.”¹² Hij is ervan overtuigd dat er een dieper motief bestaat dat de bende op de been hield. Een motief dat niet alleen kijkt naar de kwaadaardigheid en boosheid van de bende. Dat diepere motief behandelt hij in zijn boek. *“Dit is een boek over mensen in en buiten de geordende samenleving. Over misdadigers, vrijbuiters, Godhaters, die door hun doen en laten knellende vragen hebben opgeroepen. Vragen waarop we misschien een antwoord kunnen vinden door het accent te verleggen van de misdaad naar embryonale sociale impulsen.”*¹³

Figuur 1: Landen van Overmaas

⁹ <http://www.vanderkaap.org/histoforum/2009/historischdenken.html>

¹⁰ <https://historiek.net/de-bokkenrijders-gruwelijke-misdaden-en-executies/40091/>, 19 oktober, 2019

¹¹ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 11

¹² Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 16

¹³ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 17

Nu we hebben gekeken naar de beweegredenen van Ben Lindekens om de Bokkenrijders te onderzoeken, gaan we kijken naar de historische context in zijn eigen werk. We zullen hierbij de volgorde aanhouden die ook is gehanteerd bij het uitleggen van het begrip historische context. We kijken op de eerste plaats naar de geografie, iets dat in grote mate terugkomt in het boek. Het is duidelijk waar een gebeurtenis zich afspeelt. Je hoeft niet te gokken, het staat duidelijk vermeld. Voorbeelden zijn; Helderer bij Hoensbroek en Limburg (pagina 21), Schinnen (pagina 28), Herbach (pagina 31) en Nederweert (pagina 65). Zo kan ik nog even doorgaan. Als je een willekeurige pagina openslaat, kun je een bekende plaats tegenkomen. De geografie wordt hierdoor duidelijk in beeld gebracht.

Als tweede kijken we naar de politiek. Ook deze context wordt in beeld gebracht, al is dat wel minimaal. De Oostenrijkse bezetting, de Franse inval en de Franse revolutie worden nadrukkelijk genoemd. Ook wordt het duidelijk dat justitie een belangrijke rol speelde in de dorpen en dat het volk daar niet blij mee was. Daarnaast is het enige politieke aspect dat expliciet genoemd wordt de klassensamenleving met een superieure bovenlaag. Voor de rest wordt vooral de band tussen het volk, de Bokkenrijders, de hogere klassen en justitie beschreven. Zo konden de Bokkenrijders min of meer op zwijgzame solidariteit van het volk rekenen en reageerden de hogere klassen erg vijandig of onverschillig op de Bokkenrijders. “Ze behoren tot de realiteit van de verlichte achttiende eeuw, net als de gepoederde pruiken, de hoepelrokken, de moesjes op fijn geschminkte Watteaugezichtjes en de geschriften die de wereld veranderden. Ze behoren tot de andere realiteit van die paradoxale eeuw toen een superieur scepticisme klassengewijze parallel liep met archaïsch bijgeloof.”¹⁴

Vervolgens is er de chronologische context, die duidelijk aandacht krijgt; er worden veel jaartallen genoemd. Tenslotte is er de volksculturele context. Bij deze context gaan we eerst kijken wat cultuur inhoudt. Volgens Ensie.nl is cultuur “het geheel aan gewoonten en (gedragen)regels dat bij een volk of stam hoort. Cultuur omvat de gewoonten en gebruiken waarover een volk in het land zelf beschikt of die een volk meeneemt uit het land van herkomst. Hieronder vallen onder andere het geheel van normen en waarden, de voeding, eetgewoonten, kleding, godsdienst en muziek en dans.”¹⁵ In het boek wordt gefocust op de cultuur van de Bokkenrijders. Er wordt een beeld geschetst van hun gebruiken zoals bijvoorbeeld de eed. “Er zijn in de eed twee geledingen te onderscheiden: de tekst en het ceremoniële. De tekst vertoont twee componenten: enerzijds God afzweren, zich aan de duivel geven en zoveel mogelijk kwaad doen (dat sluit aan bij het pact met de duivel dat we ook in heksenprocessen aantreffen: de gelijkenis is patent), anderzijds de beveiliging in bendeverband.”¹⁶ Ook wordt het duidelijk dat de Bokkenrijders aan schijnvroomheid doen en dat er een hiërarchie binnen de bende bestond.

Ik heb hierboven vermeld dat Ben Lindekens het tijd achtte om het dossier van de Bokkenrijders opnieuw te openen. Die belangstelling is vanuit de historisch-maatschappelijk context waarbinnen het boek verscheen te verklaren. Rond

¹⁴ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 34

¹⁵ <https://www.ensie.nl/betekenis/cultuur>

¹⁶ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 161

1960/1970 ontstond het 'academisch specialisme' lokale geschiedenis.¹⁷ Mensen begonnen zich meer te interesseren voor de lokale geschiedenis als reactie op de jaren zestig toen kosmopolitisch denken als norm werd gehanteerd. Dit verklaart onder meer waarom Ben Lindekens vanaf 1970 onderzoek ging doen naar de Bokkenrijders als een onderdeel van de lokale en provinciale Limburgse geschiedenis. Hier was nu vraag naar. Mensen wilden er meer over weten. Er was een afzetmarkt voor boeken als 'Ze reden bij nacht' van Ben Lindekens ontstaan.

Hierbij aansluitend zien we in de jaren 70 nog meer gebeuren; er begon een verschuiving plaats te vinden in de interesse van vooraanstaande historici. De interesse in de geschiedenis van de elite (de 'grote' geschiedenis) begon te verschuiven naar interesse in de geschiedenis van het gewone volk (de 'kleine' geschiedenis).¹⁸ Deze verschuiving kwam pas echt op gang in de jaren 80. Omdat Ben Lindekens een kind van zijn eigen tijd is, het boek in 1974 uitkwam en de verschuiving nog niet volledig had plaatsgevonden, is het volgende citaat goed te verklaren. "De strijd tussen justitie en criminaliteit heeft geen stempel gedrukt op het rococo. Er is niets van over dan een zelfportret (met een vraagteken), een paar volksklachten in versvorm, wat gebeente, wat brandsporen in de hei hier en daar, wat roestige kettingen, en stapels akten met krabbels van talloze veren pennen, die de volksverhalen bevestigen en ons voor heel wat raadsels stellen. Immers ze verschaffen ons net voldoende stof om dodelijk nieuwsgierig te worden naar wat ze juist niet bevatten. Het bokkenrijden bracht het bewind geen ogenblik in gevaar. Het heeft de 'grote' geschiedenis niet beroerd."¹⁹

Diverse maatschappelijke functies worden door geschiedenis als academische discipline, schoolvak of hobby ingevuld. Hieronder zullen de functies aan bod komen die bij het boek van Ben Lindekens horen en gekoppeld kunnen worden aan de bokkenrijders.

De socialiserende functie en de burgerschapsvormende functie. Deze functies houden in dat geschiedenis ervoor kan zorgen dat normen en waarden aangeleerd worden. In 'Ze reden bij nacht' en bij de Bokkenrijders komt dit terug. Er wordt getoond hoe het niet moet. "Met de bokkenrijders volgen we nu eenmaal duistere paden."²⁰ Het moorden, plunderen, verkrachten en de tortuur zijn allen dingen die we door middel van opvoeding niet meer in onze maatschappij willen tegenkomen.

De ordenende functie. Onze geschiedenis is geordend in perioden en tijdvakken. Je kunt feiten, die tijdens een onderzoek verkregen zijn, in chronologische volgorde zetten en/of in de juiste tijd plaatsen. Zo wordt het verschijnsel bokkenrijders geplaatst in de verlichte achttiende eeuw. "Ze behoren tot de realiteit van de verlichte achttiende eeuw, net als de gepoederde pruiken, de hoepelrokken de moesjes op fijn geschminkte Watteaugezichtjes en de geschriften die de wereld veranderden."²¹

¹⁷ H. C. M. Michielse, Eddie de Paepe, G. J. Schutte, Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak'', pagina 14.

¹⁸ H. C. M. Michielse, Eddie de Paepe, G. J. Schutte, Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak'', pagina 14

¹⁹ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', pagina 129

²⁰ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', pagina 94

²¹ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', pagina 34

De Maatschappijkritische functie. Geschiedenis kan aantonen dat de oorzaak van problemen in de maatschappij gezocht kunnen worden. Zo laat de geschiedenis zien dat armoede, onderdrukking en onvrede met de rijkdom van de kerk mogelijke oorzaken kunnen zijn voor het bokkenrijden. De maatschappij liet de Bokkenrijders toe. “Konden de bokkenrijders min of meer rekenen op zwijgende solidariteit van het volk.”²² En door te schrijven; de ‘vervolgingsroes’, ‘zelfs de doden ontkwamen niet’ en ‘het publiek stroomde in menigte toe’²³ tijdens een veroordeling wordt er ook kritiek geuit op de maatschappij. De maatschappij wordt hier neergezet als een weinig geciviliseerde samenleving.

De identiteit verschaffende functie past goed bij de Bokkenrijders.

Figuur 3: Plaquette Bokkenrijders in Valkenburg

Mensen hadden bijvoorbeeld Bokkenrijders in de familie. Een boek zoals ‘Ze reden bij nacht’ is dan een goede identiteitsverschaffer. Er wordt namelijk niet alleen gekeken naar de kwaadaardigheid van de benden, maar juist naar de diepere impulsen. Door die identiteitverschaffende functie van het verschijnsel Bokkenrijders kan het zijn dat gemeentes Bokkenrijder-gemeente worden, dat er beelden geplaatst worden op markten (zoals in Schaesberg) of een plaquette op een gebouw (zoals in Valkenburg).

Figuur 2: Bokkenrijders beeld gemaakt door Paul Driessen

De Verklarende functie. “De euveldeaden van de Bokkenrijders zijn niet goed te praten. Dat geweld, die wreedheid strijkt niemand ooit weer goed. We kunnen enkel trachten te begrijpen, te verklaren.”²⁴ Het verklaren van de diepere impuls van het bokkenrijden, daar gaat het boek van Ben Lindekens ook over.

De escapistische functie. Ook deze functie is goed te koppelen aan de Bokkenrijders. In hun avontuurlijke gruweligheden kun je gemakkelijk ontsnappen in een droomwereld. En zo werd het volgens Lindekens ook vaak gezien door historici of schrijvers. Al was dat niet wat volgens hem moest worden nagestreefd. “Dus geen product van een intellectualistisch opgebouwd anti-christendom, geen sensatiedrang naar ‘het andere’.”²⁵ En niet alleen de Bokkenrijders werden geromantiseerd “Over de benden in heel Europa werd allerlei romantiserend, avontuurlijk, veelal boeiend proza gespuid, maar diepgaande studies waren er niet.”²⁶ Diepgaande studies trokken mensen niet aan, ze wilden graag een avontuurlijk, spannend en dramatisch boek lezen. Ook blijft marteling iets dat mensen fascineert. Zo werd er bij verhalen of boeken over de Bokkenrijders ook ingespeeld op de belangstelling voor het macabere en het donkere.

Het verschaffen van morele ijkpunten. Wat is goed? Wat is slecht? De geschiedenis en het boek van Ben Lindekens laten ons zien dat dit bij de bokkenrijders niet zo zwart-wit was. Je kunt niet zeggen dat de Bokkenrijders slecht waren en dat de justitie goed was. “In de bokkenrijdersperiode treffen we de wreedheid niet alleen aan bij de bende,

²² Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 213

²³ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 122

²⁴ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 98

²⁵ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 176

²⁶ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 89

maar tegelijk bij de justitie – terreur tegen terreur...”²⁷ In het volk vonden de Bokkenrijders een soort medestander. “Het geringe volk was allicht niet expliciet mét de bokkenrijders, maar het was als overal elders niet mét de justitie.”²⁸ Je kunt de Bokkenrijders als door en door slecht bestempelen of je kunt ze zien als een soort ‘verzetsstrijders’ waarbij het doel de middelen heiligt.

De mythificatie functie. Volgens Ben Lindekens komen er geen helden voor in de verhalen over de Bokkenrijders. De enige persoon waarover, volgens Lindekens, positieve legendevorming ontstond, was Kirchhoffs. Toch worden de Bokkenrijders als verschijnsel gemystificeerd. Zo heb je veel volksfolklore over de rovers die op bokken door de lucht vlogen. En niet alleen dat, de Bokkenrijders konden ook gezien worden als social bandits. Een stil verzet van de lagere klasse, waarbij hun gedrag gekenmerkt wordt als iets wat door de wet wordt aangemerkt als illegaal, maar wat wordt ondersteund door de bredere (meestal boeren) samenleving als zijnde moreel en acceptabel.

Als laatste hebben we *de nostalgische functie*. Nostalgie houdt in dat men verlangt naar een geromantiseerd vroeger. In het begin van zijn boek noemt Ben Lindekens de Bokkenrijders ‘streekfolklore’. Wie had er niet van de Bokkenrijders gehoord? Overal in Limburg werden geromantiseerde verhalen over de Bokkenrijders verteld. Het was iets waar de Limburgers trots op waren. Hun eigen speciale geschiedenis. Om dit toch een beetje terug te halen, krijg je bijvoorbeeld Bokkenrijdersfeesten en horecagelegenheden zoals ‘Gasterie De Bokkereyer’.

De keuzes die een onderzoeker, bewust en/of onbewust, heeft gemaakt ten aanzien van het onderzoeksproces en het onderzoeksobject.

Wanneer een onderzoeker aan de slag gaat met een specifiek thema, maakt hij daarbij keuzes die door zijn/haar persoonlijke achtergrond worden bepaald, die door de samenleving aangestuurd zijn en door het onderzoeksthema zelf afgebakend worden. We kunnen hierbij bewuste en onbewuste keuzes onderscheiden. De keuzes die door de persoonlijke achtergrond bepaald worden en de keuzes die door de samenleving aangestuurd worden, zijn in de voorafgaande hoofdstukken besproken. Om deze reden zal ik er hier heel kort op ingaan en zal ik mij hier vooral verdiepen in de keuzes die door het onderzoeksthema zelf afgebakend worden en gekoppeld zijn aan de standplaatsgebondenheid van de auteur.

De keuzes die de auteur op basis van zijn achtergrond heeft gemaakt, zijn te verdelen in bewuste en onbewuste keuzes. De bewuste keuze kun je terugzien in de beslissing van Lindekens om niet te kijken naar de gruweldaden van de Bokkenrijders. Hij wil zich concentreren op de sociale impulsen, omdat hij denkt dat hij zo de diepere motieven achter de bende kan verklaren. De onbewuste keuze is terug te zien in de soms sociaaldemocratische gedachtegang van de auteur. Dat is niet de enige

²⁷ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 98

²⁸ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 212 - 213

(onbewuste) keuze. Ben Lindekens was journalist, iets wat terug te vinden is in het boek. Er staan veel persoonlijke verhalen in. “Nolleke van Geleen verdient aparte vermelding. Hij heette Arnold Vandewal en werd geboren te Bree in 1749, in hetzelfde jaar als Goethe. Als kleermaker bleef hij soms in dorpen logeren tot de bestellingen voltooid waren. Ruim kans dus om kraken uit te speuren. Op zijn proces droegen sommige rechters misschien een pak dat hij genaaid had.”²⁹

De titels van de paragrafen in het boek zijn opgebouwd als een soort krantenkoppen. Heeft Ben Lindekens onbewust gekozen voor deze journalistieke invloed, omdat het in zijn ‘systeem’ zat? Of heeft hij er bewust voor gekozen, omdat hij er bekend mee was? Dat hij er bewust voor gekozen heeft, is niet specifiek terug te vinden. Hij heeft het niet verantwoord in zijn voorwoord. Toch blijft het een plausibele verklaring. Een oude bok heeft namelijk stijve hoorns.

De door de samenleving aangestuurde keuzes zag je terug in de interesse in de Bokkenrijders die in de jaren 60/70 opkomt, de verschuiving van de interesse voor de ‘grote’ geschiedenis naar de ‘kleine’ geschiedenis en de opkomst van de lokale geschiedenis als academische discipline.

Dan komen we uit bij de door het onderzoek zelf afgebakende keuzes. Lindekens schrijft over de Bokkenrijders in de breedste zin van het woord. Dat zal hij bewust gedaan hebben. Door breed onderzoek te verrichten, kon hij het diepere motief achter de bende proberen te achterhalen. Hij doet dit door in zijn boek het verschijnsel Bokkenrijders te verdelen in verschillende deelthema’s. De leden van de bende, de duur van het bokkenrijden, de criminaliteit van de bende, de vervolgingen, de terechtstellingen en tortuur, het gerecht, de geestelijke autoriteit, de bende als geheim genootschap met een politieke insteek en de heksenpraktijken van de bende zijn voorbeelden van deelthema’s.

Deze deelthema’s worden beschreven in de tweeëntwintig hoofdstukken die verdeeld zijn over meer dan honderdtwintig paragrafen met elk een eigen titel. Voorbeelden zijn; “filosofen, priesters en heksenprocessen”, “De aanvoerders”, “De scherpe examinatie”, “Sollen met hosties”, “Geheim genootschap” en “Vestzakrevolutie”. Lindekens legt het verschijnsel Bokkenrijders aan de hand van de deelthema’s uit. Ook probeert hij overal verklaringen voor te geven, of stelt hij vragen aan de lezer om deze zelf aan het denken te zetten. Dit alles om die diepere motieven bloot te leggen. Iedereen heeft zijn/haar eigen normen en waarden en wordt daardoor beïnvloed. Je waarden kunnen een barrière vormen wanneer je onderzoek doet. Deze waarden kunnen dan doorschemeren in je boek. Je kunt proberen om zoveel mogelijk objectief te blijven, maar volledige objectiviteit is niet mogelijk. Lindekens heeft dit wel nagestreefd in zijn boek. Hij is redelijk objectief gebleven, maar kon niet alle waardeoordelen vermijden. Wel is het hem gelukt om deze te beperken. Lindekens stelt vragen aan zijn lezers en houdt daarbij zijn eigen mening vaak achterwege. Hij geeft wel antwoord als hij een goed, met feiten ondersteunde, verklaring heeft. In zijn voorwoord laat hij kort zijn mening horen over de Bokkenrijders “ik had die verhalen wegens hun aard van volksfolklore weinig aandacht geschonken.”³⁰ Gedurende zijn boek komt zijn mening nog enkele keren naar voren. Voorbeelden zijn; “Dat past naar

²⁹ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 70

³⁰ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 11

ik meen heel wat beter bij het sobere, volks getinte ritueel bij de bokkenrijderseed”³¹ en “Ik heb de indruk dat de Bokkenrijders op twee wijzen op de gebeurtenissen kunnen gereageerd hebben.”³² Behalve zijn mening zijn waardenoordelen ook op momenten aanwezig. Zo schrijft hij; “Zelfs de doden ontkwamen niet. Het lijk van een in de kerker gestorven verdachte kwam nóg aan de galg.”³³ Aan ‘zelfs’ en ‘nog’ is te zien dat Lindekens het niet eens is met de aanpak. Ook schrijft hij over de bekentenissen die de verdachte aflegde onder tortuur; “Waarom bekenden ze zulke gekheid?”³⁴

Niet alleen de auteur wordt beïnvloed door zijn/haar standplaatsgebondenheid. Ook actoren die onderzocht en beschreven worden, ontkomen er niet aan. Bij de beoordeling van deze historische actoren moet de auteur rekening houden met de standplaatsgebondenheid. Hieronder zullen een aantal actoren worden besproken.

De bende zelf. Op welke manier de bende ook bekeken wordt, de standplaatsgebondenheid komt elke keer weer terug. Een verzetsgroep, een roversbende en slachtoffers van een repressief systeem. In alle gevallen wordt een verklaring gegeven voor de bijbehorende standplaatsgebondenheid. Er wordt gekeken naar de achtergronden. Hier zou het diepere motief moeten liggen. Het zijn juist de achtergronden die belangrijk zijn in ‘Ze reden bij nacht’. De misdaad moet aan de kant gezet worden en de sociale beweegredenen moeten op de voorgrond komen te staan. Van verschillende leden van de bende wordt het beroep, de woonplaats, het geboortjaar, en de acties van de bende waar men aan deel had genomen, benoemd. Ook wordt de godsdienst van de bende omschreven. Het was “een schijnvroomheid” en de Bokkenrijders moesten “god afzweren, zich aan de duivel geven en zoveel mogelijk kwaad doen.”

Justitie. Dit wordt duidelijk verwoord op pagina 104; “Gerechtelijke dwalingen en onrecht zijn zeker voorgekomen. Veel rechters zagen dat gevaar in, maar zij konden moeilijk buiten het denkpatroon van hun tijd en onmogelijk buiten de wetgeving handelen.”³⁵ Hij houdt rekening met de standplaatsgebondenheid van de rechters en justitie. Je kon moeilijk ontsnappen aan het denkpatroon en de opgestelde regels.

Geestelijke autoriteit. Lindekens omschrijft een aantal christelijke gebruiken en laat weten dat het christelijke geloof een belangrijke pijler was voor de samenleving in het Overmaas van de achttiende eeuw. Een groot gedeelte van de informatie voor zijn boek heeft Lindekens gehaald uit het werk van Sleinada, pastoor in Schaesberg ten tijde van de Bokkenrijders. “Sleinada is een schuilnaam, de omkering van de ware auteur: A. (voor Arnold) Daniels, pjs, dat is, pastoor in Schaesberg (bij Heerlen). Hij moet personen uit de juridische kringen hebben gekend en hij heeft stellig inzage gehad in aktes van verschillende processen...Verder is het bijzonder interessant omdat het de mentaliteit van de bevolking van de streek weergeeft, zoals waargenomen door een priester met een bovengemiddelde opleiding, die trouwens onverbloemd tegen sommige toestanden van leer durft te trekken.”³⁶

³¹ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 176

³² Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 231

³³ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 122

³⁴ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 135

³⁵ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 104

³⁶ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 42

Het volk. De standplaatsgebondenheid van de dorpsbewoners neemt Ben Lindekens ook mee in zijn boek. “Het publiek stroomde in menigte toe. In Aken was er ooit sprake van drieduizend toeschouwers. De schoolkinderen mochten op de eerste rij staan; elke executie betekende voor hen een vrije namiddag.”³⁷ Het bijwonen van executies was toen een normale zaak voor de mensen en iedereen was erbij aanwezig, zelfs kinderen. De Bokkenrijders werden ook normaal gevonden door het volk “Niet met zekerheid, maar het geringe volk verklikte geen Bokkenrijders.”³⁸

De elite. “Ze behoren tot de realiteit van de verlichte achttiende eeuw, net als de gepoederde pruiken, de hoepelrokken, de moesjes op fijn geschminkte Watteagezichtjes en de geschriften die de wereld veranderden. Ze behoren tot de andere realiteit van die paradoxale eeuw toen een superieur scepticisme klassengewijze parallel liep met archaisch bijgeloof.”³⁹ Hier wordt uitgelegd dat de Verlichting de elite beïnvloedde.

Denken over verandering en continuïteit wordt geactiveerd als mensen geconfronteerd worden met ingrijpende veranderingen in hun leefgebied. De jaren waarin Ben Lindekens opgroeide en leefde, zijn jaren van verandering geweest. Het interbellum, de Wall Street Crash, het opkomend fascisme, de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog. Dit kan verklaren waarom Lindekens gebruik maakt van verschillende onderdelen van historisch denken. Naast standplaatsgebondenheid komen in ‘Ze reden bij nacht’ ook analogieën en het gelijktijdige van het ongelijktijdige terug.

Met een analogie wordt in dit geval een overeenkomst tussen twee verschijnselen bedoeld. “In onze eigen tijd met zijn wrede aspecten bevestigen sommige auteurs in hun geschriften de analogie tussen onze eeuw en de achttiende: een mengsel van geciviliseerde onbezorgdheid, parallel met een primaire driftuitleving, die als uit verre tijden naar ons toeleunt.”⁴⁰ Lindekens maakt vergelijkingen tussen de Bokkenrijders en de heksen. “Zo zal het ons dan bijna aanvaardbaar voorkomen dat de bokkenrijdersprocessen zoveel kenmerken gemeen hebben met de heksenprocessen”⁴¹, “Het is duidelijk een heksenrekwisiet”⁴² over de dode hand die tijdens het eed ritueel gebruikt werd bij de Bokkenrijders en “Laten we hier liever de overeenkomsten tussen de processen tegen heksen en Bokkenrijders bezien.”⁴³ Er wordt ook een vergelijking gemaakt tussen de Bokkenrijdersbende en andere bendes. “Meer vergelijkingpunten vinden we bij sommige bendevormen in het oude China, met een onderlaag van kleine boeren, vagebonden en deserteurs, maar met lieden uit betere standen aan de leiding.”⁴⁴ Ook wordt de bende vergeleken met de vrijmetselarij. “Een indirecte, zeer verre verwantschap van de bokkenrijders met de vrijmetselarij zou

³⁷ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 122

³⁸ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 123

³⁹ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 34

⁴⁰ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 98

⁴¹ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 140

⁴² Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 164

⁴³ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 182

⁴⁴ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 205

zijn: ‘de laatste schakel in een keten die zijn uitgangspunt vindt in de oude heidense mannenbonden.’”⁴⁵

Als elementen uit verschillende tijdvakken gelijktijdig plaatsvinden, noemen we dit het gelijktijdige van het ongelijktijdige. Dit wordt duidelijk wanneer Lindekens schrijft dat “de rechtspraak een zware, harde wig lijkt in de ‘moderne tijd’, in de eeuw van Mozart, Goethe, Schiller, Coupérin, le Grand, Watteau, Boucher, Hunne, Voltaire, Rousseau.”⁴⁶ En “een wereld van heidenen in kostuums van de achttiende eeuw, die ons aanstaren met de blik van de mens uit de bronstijd, die amuletten droeg in de vorm van een gehorende god.”⁴⁷

Het discours waarvan de auteur-onderzoeker, bewust of onbewust, onderdeel is gaan uitmaken.

We kunnen onderscheid maken tussen vier discoursen; het wetenschappelijke discours, het door lekenhistorici gevoerde populairwetenschappelijke discours, het discours van de volksoverlevering en het gemêleerde commerciële discours. Ben Lindekens kan geplaatst worden in drie van de vier discoursen. Dit zijn het wetenschappelijke, het door lekenhistorici gevoerde populairwetenschappelijke en het gemêleerde commerciële discours. Hieronder zal per discours uitgelegd worden waarom de auteur wel of niet in dit geplaatst kan worden.

Het wetenschappelijke discours. Hier maakt Ben Lindekens bewust deel van uit. Lindekens heeft onderzoek gedaan naar de achterliggende motieven van de Bokkenrijders. Zijn aanpak was wetenschappelijk. Hij verdiept zich in het onderwerp, de sociale verhoudingen, persoonlijke verhalen en de analogieën met andere tijden. Hij wil iets te weten komen. “Ik tracht nu de losse einden samen te voegen in een hypothese, dus langs de weg van de heuristiek. Want we zijn de verklaring wel genaderd maar deze blijft ons ontwijken. Een hypothese kan ons dichter bij de oplossing brengen.”⁴⁸ Lindekens gebruikt wetenschappelijke begrippen en soms is er sprake van complexe redematies. Hij stelt vragen om de lezers aan het denken te zetten en wil de diepere motieven achterhalen.

Het door lekenhistorici gevoerde populairwetenschappelijke discours. Hier maakt hij eveneens bewust deel van uit. Lindekens geeft een duidelijk beeld van het verschijnsel Bokkenrijders. Voor deze bende was er in de jaren 60/70, toen dit boek verscheen, belangstelling. Mensen kregen meer interesse voor de lokale geschiedenis. Er werden meer streekverhalen verteld en mensen wilden over de bende meer weten, evenals overigens auteur Ben Lindekens. De Bokkenrijders waren geen ‘gewone’ bende. Door de historische context te schetsen en niet alleen naar de gruweldaden te kijken, kwamen de diepere motieven waar Lindekens naar op zoek was aan het licht.

⁴⁵ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 205

⁴⁶ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 104

⁴⁷ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 139

⁴⁸ Ben Lindekens, ‘Ze reden bij nacht’, pagina 234

Het discours van de volksoverlevering. Van dit discours maakt Lindekens geen deel uit. Zoals hij vermeld in het voorwoord, had hij weinig belangstelling voor de bokkenrijders vanwege hun folkloristische uitstraling. De mythificatie van de bokkenrijders wordt in het boek als het ware weggehaald en er wordt naar wetenschappelijke verklaringen gezocht. Het traditioneel-magische wordt als het ware onttoverd. Een voorbeeld van deze onttovering is de verklaring van Lindekens voor het 'ervaren' van de bokkenvlucht. "Bij primitieve stammen in Siberië en Noord-Scandinavië werd die paddenstoel tot recente tijd bij festiviteiten gebruikt. De psychotrope werking treedt snel op en uit zich in zingen, dansen en een woordenstroom gepaard met een groot gevoel van welbehagen. Daarna volgt een periode met hallucinaties waarbij de gebruiker het gevoel heeft een supermens te zijn"⁴⁹ 'Ze reden bij nacht' verstrekt geen geromantiseerd, mythisch beeld van de Bokkenrijders. Het boek gebruikt de volksoverleveringen niet als bron.

Het gemêleerde commerciële discours. Hier maakt Lindekens onbewust deel van uit. Er staat niks in zijn boek waaruit specifiek blijkt dat hij het boek met een commerciële bedoeling is geschreven. Waarom zeg ik dan dat hij toch tot het gemêleerde commerciële discours behoort? In de jaren 60/70 werd de lokale geschiedenis erg interessant gevonden. Ook de Bokkenrijders kwamen in de belangstelling te staan. Doordat Lindekens zijn boek in 1974 uitbracht, heeft hij, onbedoeld, heel goed ingespeeld op die interesse. Hij gaat mee met de hype. Zijn boek bestrijkt het ontstane interessegebied en daardoor zal het commercieel aantrekkelijk zijn. Het is misschien niet met een commerciële bril op geschreven, maar het is wel op het juiste moment uitgekomen; er was toen vraag naar dergelijke literatuur.

Conclusie

Ben Lindekens is een 'in de geschiedenis verdwenen' man. Er is op internet weinig informatie over hem te vinden. Gelukkig biedt het boek 'Ze reden bij Nacht' antwoorden. Zijn standplaatsgebondenheid schemert hierin door. Zo constateren we dat we onder meer het magisch-realisme en zijn sociaaldemocratische overtuigingen zijn denken beïnvloedden. Dat is niet het enige wat het boek ons vertelt. Lindekens bleek een man die eerst helemaal geen aandacht wilde schenken aan de Bokkenrijders vanwege hun folkloristische achtergrond, maar na zijn onderzoek zou er een omslag plaatsvinden en wil de auteur het diepere motief achter het handelen van de bendeleden achterhalen. Hij wil niet zozeer kijken naar mogelijke gruweldaden, nee, hij wil verklaringen voor hun handelen vinden door te kijken naar de rol van onder meer sociale impulsen.

Wanneer de standplaatsgebondenheid van een auteur onderzocht wordt, moet er ook rekening gehouden worden met de historische context waar de auteur over schrijft en waarbinnen hij zelf functioneert. Om zijn bevindingen te verduidelijken maakt Lindekens gebruik van de historische context. Zo brengt hij de geografische, politieke, historische en culturele context van de Bokkenrijders duidelijk in beeld. Daarnaast ontstaat in de jaren 60/70 de 'academische discipline' omgevingsgeschiedenis, ontstaat er een groeiende interesse in de Bokkenrijders en vindt er een verschuiving

⁴⁹ Ben Lindekens, 'Ze reden bij nacht', pagina 173

plaats van de interesse in de 'grote' geschiedenis naar de 'kleine' geschiedenis. Dat zijn niet de enige veranderingen op maatschappelijk terrein. Diverse maatschappelijke functies worden door geschiedenis als academische discipline, schoolvak of hobby ingevuld. Tien van de twaalf maatschappelijke functies van geschiedenis kunnen gekoppeld worden aan Lindekens' boek over het verschijnsel Bokkenrijders.

Niet alleen de keuzes die de auteur maakt op basis van zijn persoonlijke achtergrond en de keuzes die door de maatschappij aangestuurd worden, zijn belangrijk. Als we kijken naar diens standplaatsgebondenheid zijn de keuzes die door het onderzoeksthema zelf afgebakend worden even belangrijk. Ben Lindekens schijft bewust over de Bokkenrijders in de breedste zin van het woord. Hij wil de diepere motieven achter de 'duivelse' bende aan het licht brengen. Zo gebruikt hij verschillende deelthema's die hij uitlegt en verklaart of stelt hij vragen om mensen zelf aan het denken te zetten. Om dat goed te laten verlopen, probeert Lindekens bij zijn schrijfproces zo objectief mogelijk te zijn. Soms komt kort zijn mening terug, of is een waardeoordeel te lezen. Het is echter duidelijk dat Lindekens wil verklaren en niet wil veroordelen.

Bij het verklaren houdt Lindekens rekening met de standplaatsgebondenheid van de actoren die hij onderzoekt. Dit is niet het enige deel van historisch denken dat terugkomt in zijn werk. Hij is ook thuis in het maken van analogieën en in het signaleren van het gelijktijdige van het ongelijktijdige. De standplaatsgebondenheid van Ben Lindekens wordt nog duidelijker als we kijken naar de discoursen waarin hij geplaatst kan worden. Die verschaffen aanvullende informatie over zijn kijk op het onderwerp.

De standplaatsgebondenheid van deze 'in de geschiedenis verdwenen' man is een stuk complexer dan dat het in eerste instantie lijkt. Dit is bij ieder individu het geval. Het kan zijn dat je op het eerste gezicht niet veel vindt of ziet van de standplaatsgebondenheid van een individu, maar omdat individuen geen machines zijn, zal er altijd wel iets doorschemeren. Je kunt er niet onderuit komen. Je bent en blijft een kind van je tijd en cultuur. En net als iedereen is Ben Lindekens dat ook.

Het onderwijs, de Bokkenrijders en standplaatsgebondenheid

Moet standplaatsgebondenheid ook in het onderwijs behandeld worden? In een woord, ja! Het verschijnsel Bokkenrijders is daarbij ideaal voor een opdracht over het begrip standplaatsgebondenheid. Er is een grote diversiteit binnen de groep onderzoekers en auteurs, er zijn verschillende interpretaties van het verschijnsel en je kunt kijken naar de historische en maatschappelijke context. Via het behandelen van de Bokkenrijders kan het begrip standplaatsgebondenheid worden verduidelijkt. Wanneer leerlingen hier onderzoek naar doen, zullen ze heel verschillende resultaten krijgen omdat ze allemaal een ander boek hebben. Als ze hun resultaten vervolgens met elkaar uitwisselen of bespreken, zal het abstracte begrip meer vorm krijgen en duidelijker worden.

Standplaatsgebondenheid is iets waar je altijd mee te maken krijgt. Tijdens het lezen van historische boeken, het doen van onderzoek of bij jezelf. Je komt er niet onderuit. Het is beter dat leerlingen er al vroeg inzicht in krijgen en het proberen te begrijpen. Niet alleen de standplaatsgebondenheid is belangrijk voor de leerlingen. Alle

onderdelen van historisch denken zijn belangrijk voor leerlingen. Het verschijnsel de Bokkenrijders is ook voor die andere onderdelen erg geschikt. Je zou het boek van Ben Lindekens als voorbeeld kunnen pakken. Hierin komen al verschillende onderdelen van het historisch denken terug.

Ik zou er wel voor kiezen om de lessen aan de derde klas of hoger te geven. Begrippen als standplaatsgebondenheid, contingentie, objectiviteit en gelijktijdigheid van het ongelijktijdige zijn redelijk abstracte begrippen. Mogelijk zijn ze te abstract voor de eerste en tweede klassen. Voor de derde klassen of hoger zou je ervoor kunnen kiezen om een klassengesprek te houden, te debatteren, presentaties te laten houden en bronnen te analyseren. Dit zijn allemaal manieren om het historisch denken duidelijk te maken voor de leerlingen

Leerlingen hebben vaak niet door hoe belangrijk het vak *Geschiedenis* is en welke zinvolle vaardigheden ze daar leren. Het zijn vaardigheden die je in je verdere leven kunt gebruiken en die bijdragen aan het optimaler functioneren in een samenleving. Door les te geven in historisch denken leer je de leerlingen dus niet alleen vaardigheden, ze zullen ook inzien dat deze vaardigheden vakoverstijgend zijn en dat ze een algemeen nut hebben. Ze zullen zien dat geschiedenis niet alleen bestaat uit verhalen uit het verleden, maar dat het een cultuurverschijnsel is dat mensen in het verleden, het heden en de toekomst hielp en helpt in een complexe samenleving te functioneren.

Bronnenlijst

Bres. (2014). HISTORIE. *Bres*. Geraadpleegd op 25 mei 2020, van <http://www.bresmagazine.nl/historie.php>

De Stem (1974, 15 juni). *De Stem*. Pagina 20. Geraadpleegd op 25 mei 2020, van <https://krantenbankzeeland.nl/issue/stm/1974-06-15/edition/null/page/20?query=ben%20lindekens>

Ensie (2011, 14 januari). *Cultuur*. Geraadpleegd op 26 mei 2020, van <https://www.ensie.nl/betekenis/cultuur>

H. C. M. Michielse, Eddie de Paepe en G. J. Schutte (2004). *Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak*. Hilversum: Verloren.

Kom op tegen kanker. (2019, 10 april). 'Ik ben trots op waar we nu staan'. *Komoptegenkanker*. Geraadpleegd op 26 mei 2020, van <https://www.komoptegenkanker.be/blog/ik-ben-trots-op-waar-we-nu-staan>

Koops, E (2019, 19 oktober). De Bokkenrijders: gruwelijke misdaden én executies. *Historiek*. Geraadpleegd op 26 mei 2020, van <https://historiek.net/de-bokkenrijders-gruwelijke-misdaden-en-executies/40091/>

Lindekens, B. (1974). *Ze reden bij nacht: de mysterieuze gruwelhistorie van de bokkenrijders*. Amsterdam: Wetenschappelijke Uitgeverij bv.

Van der Kaap, A. (2012). Historisch denken en redeneren. *Histoforum didactiek*. Geraadpleegd op 26 mei 2020, van <http://www.vanderkaap.org/histoforum/2009/historischdenken.html>

Wikipedia (2020, 13 maart). Magisch realisme (literatuur). *Wikipedia*. Geraadpleegd op 25 mei 2020, van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Magisch_realisme_\(literatuur\)#Het_magische_en_realistische](https://nl.wikipedia.org/wiki/Magisch_realisme_(literatuur)#Het_magische_en_realistische)